

ARCHA

KULTURNÍ REVUE

Vydavatel:

Kulturní referát Československého
uprchlického výboru v Mnichově.

Svazek

MNICHOV 1958

Ročník 1/33

Štěpán P. V L A Š Í M :

MŮJ PROSINEC

Dnes v noci zdál se mi opět exulantský sen

Má milá přišla za mnou -
sněhovou královnou byla

křišťálky ledu na průsvitném mušelínu -

pálily mi do očí
a probolely se do srdce.

A pak mi sněhová královna tichounce řekla:

zavři oči,
jsme opět doma
na Podkarpatské Rusi
a slavíme spolu
Rusínské Vánoce.

A já opět - Bože - prožil sen ve snu...

& & &

Ivan J E L Í N E K :

MODLITBA STRACHU A ODVAHY

Prosil jsem ve své žuly tmy
o trochu světla Tvého.
Skácej sloupoví, tni
klínem blesku svého.

Věnce hořící
zapálily věže shůry.
Blesky bouřící
roztříšily žuly.

Prosil jsem ve svém svoru,
v suchu, v svěráku
o krev beránků,
o víno z Tvých dvorů.

Beránek jsa krve dals.
Nad lásku v lásku jals,
hroznů lisovals.

Prosil jsem v hrobu hluchosti
o hlas Tvých trub.
Klíčit dej lásky krutostí
v smrti rub.

Prasklo ze tmy zrno
v život uvedeno.
Klíček klíčit se jal,
v trouby dout se jal.

Prosím v tmy žulu,
v slídu samoty, v hlad, v rulu.
V tupost štkání,
v strach bez poznání.

Prosím, prose, nedávej,
 jen leda hloží.
 V blesku nádvoří
 klas zlátnout nechávej
 a ratolest, co neshoří.

& & &

Jaroslav D R E S L E R :

ROMÁNOVÁ KRONIKA Z PLZNĚ MINULÉHO STOLETÍ

V Praze vycházející časopis „Světová literatura“ předstírá svou světovost tím, že uveřejňuje prózy a poezii komunistů a komunistických souputníků z nejrozličnějších zemí, že občas i publikuje některého západního „neutralistu“ a že dává zahraničním marxistům příležitost pomlouvat v Československu literaturu své vlastní země. V pátém čísle letošního ročníku dostal takový úkol Rakušan Leopold Grünwald, který v rozsáhlé studii kromě spousty věcných informací uvedl také několik nehorázných lží. Jednu chceme v tomto článku uvést na pravou míru.

Grünwald vypočítává několik rakouských spisovatelů, které označuje za humanisty, a jako protiklad k nim uvádí tři jména, prý „Evropany“ z SS a bývalého berlínského ministerstva informací. A jedním dechem, v téže větě, cituje vedle bývalého skutečného nacisty Bruno Brehma také spisovatelku PhDr. Gertrudu Fusseneggerovou / narozena v Plzni 1912 /, která je proslulá právě tím, že

se velká část jejích povídek a románů odehrává v Čechách a že je na rozdíl od některých beletristů tzv. sudetoněmeckých povznesená nad jakýkoli nacionalismus a šovinismus. Fusseneggerová pochází z rakouské rodiny, která byla v Čechách usazena jen přechodně, když tam byl před první světovou válkou přeložen její otec, rakouský důstojník. Fusseneggerová si však kraj a prostředí svého dětství a mládí upřímně zamilovala a s velkou láskou o něm píše ve svých knihách jak z přítomnosti tak z minulosti.

Leopold Grünwald dokládá domnělý nacismus Fusseneggerové pocitem hrdinky jejího románu „V tvých rukou“ / In deine Hand gegeben /, která prý při vstupu do Hitlerova Německa „pocituje téměř nadzemské štěstí“, a tvrdí, že pro odbojové hnutí a partyzány má Fusseneggerová jen pusté nadávky. K tomu můžeme říci, že je to starý známý komunistický trik, vytrhávat ze souvislosti útržky vět a přikládat názory a výroky románových postav jejich autorům. Kdyby se tento postup domyslí, snad každý autor kriminálních románů by byl sadistickým vrahem. Leopold Grünwald se zřejmě spoléhá, že si žádný čtenář jeho článku v Československu nebude moci opatřit knihy, o nichž píše.

Gertruda Fusseneggerová vydala nedávno román „Skrytý obličej“ / Das verschüttete Antlitz /, který je psychologickou studií o osudech českého venkovského lékaře Dr. Zemana v době od první do konce druhé světové války a který je pozoruhodný právě tím, že v něm autorka nepodlehla ideologickým heslům a poválečnému výbuchu nacionalismu, ale že se ke své látce postavila jako k problému uměleckému. To, že si nenasazuje ideologické brýle, jí ovšem marxistická pseudokritika zapomenout nemůže.

V těchto dnech vychází v novém vydání její snad nejvýznačnější román, nazvaný „Dům temných džbánů“ / Deutsche Verlags-Anstalt Stuttgart, str. 480 /, který byl německou kritikou ne docela právem nazván „českými Buddenbroky“. Autorka je všechno jiného než epigonkou Thomase Manna. Příznacné je, že měla odvahu odmítnout v pozoruhodném eseji Mannův román „Doktor Faustus“ a odsoudit ho jako nepochopení faustovské legendy a jako „básnictví bez milosti“.

Z hlubiny zapomenuté studny jsou vyloveny staré, ztemnělé džbány. Jsou obrazem, zástupkou minulosti, kterou autorka hledá v patricijském domě rodiny plzeňských německých měšťanů Bourdaninů. „Dům temných džbánů je dům minulosti. Má mnoho komor, mnoho sklepů, opuštěných kleneb, zasypáných studní, na jejichž dnu dřímají temné džbány. Temné džbány jsou symbolem této knihy...“, tak píše autorka, která se vmýšlí do dějů, odehrávajících se v druhé polovině minulého století. Z vnějška se do domu derou převratné události: krach na vídeňské burse, české národní probuzení, nové proudy socialistické. Rodina Bourdaninů se rozkládá z vnitřku i z vnějšku a její osudy jsou vesměs drženy v molových tónech a v šedí lomených odstínech. Kniha se trochu podobá českým realistickým románovým kronikám, ale chybí jí trochu naivní, gründerský optimismus probouzejícího se národa a jeho znovu začínající a rozvíjející se literatury.

Autorka melancholicky kreslí minulost, vědoma si, že na ní už nelze nic změnit. Nakonec však kniha vyznívá smířlivě, když se po mnohaletém manželském sblížení pozdní láskou manželé Bourdaninovi, bývalý rakouský rytmistr a jeho o mnoho let mladší česká žena Marie. Ne naturalistickým popisem, ale metodou nepřímé charakteristiky dovede Fusseneggerová vykreslit pozoruhodným způsobem duchovní

polohy prostředí svého románu. Je básnířkou jemného odstínění a svým smyslem pro vyvážení každého detailu v celkové kompozici jakož i nevtravým humorem, který se jen tu a tam prodírá na povrch, navazuje na nejlepší tradice rakouské literatury nedávné minulosti. Mohli bychom jí vytknout jen nepřesný zápis některých českých slov a usloví.

Za normálních poměrů by její kniha byla jistě už dávno vyšla v Praze v českém překladu. - Zase jednou, jak se nám zdá, zaujatá a zlá též marxistické literární kritiky neobstála věcnému zkoumání.

& & &

Z GALERIE UVĚZNĚNÝCH A UMLČENÝCH BÁSNÍKŮ

Václav R E N Ě :

PEKAŘOVY ČECHY

Mé Čechy královské, jak bdělá zvěř
ležící nad prameny řek, nad vlášením moří,
jak srdce živíce žilobití zlatých řek,
ukrytých před hněvem bouří, uchovávajících
ostražitě pod kořáním olší
křišťálová, větrná i ocelová slova výšek
a druhdy i písek zlatý, řeč země
hojnou jako zpěv a jako píseň, tak ryzí.

Řekami těmi vyneseny zdola
 a hlasem zvonů vystavěny vzhůru
 a směrem k Bohu košaté, okraji k nebi se pnouce
 a v samém středu pení svatovítských věží.
 Pevné jak skála, kol níž se sunou národové,
 kráčejíci za hlasy svými, co hlas váš
 usedl na cimbuří zahrádek a sadů s pěnkavami
 a o sklo azuru se tříští v chvále skřivanů a
 čeká v tichosti,
 až bude uslyšen.

Na hřbitovech tisíckrát zvrstvených,
 v naději věrně shromážděných
 na malé pídi u paty Otcova domu, ve znamení Vá-
 clavů a Janů,
 se hluboce tratí v šumu zádušných tisů
 o polednách, kdy se hroby chvějí
 modlitbou neslyšnou, jen lípou u rezavých vrat
 střeženy u věčném orodování.

Jak žhavé musí býti vody vaše,
 že věčně žízníte, mé Čechy jablonové
 a v doloviště žízně své bloudíte přecho,sto,
 se srdcem zalykajícím se vroucností,
 vydechnutým na oslnivé, jásající rty třešňovek a
 štěpníc při Labi.
 Se srdcem zmučeným a čistým.

Mé Čechy,
 ohen, jímž byl ukut pancíř vašich hor,
 je ještě živý a válí se v oblacích bouří hluboko
 pod korou,
 duní a zvony nedělní jej přibližují.
 Po cestách bílých, vinutých mezi mateřídouškou,
 po ptačích stezkách na lukách při kraji potoků,
 znamenáných bosou nohou žneček a zbožných tuláků
 se blíží
 hlas ohně toho, výzva, posláni
 a koruny lesů temnější pod tíží jitřenky, jež vy-
 zývá ty spící.

Čechy mé, střežící bděle písňě pramenů,
umatá a svěží, sladká zvěř, odpírající,
čistá kořist Pána.
Šli ještě všichni vidoucí, kdo otvírají
zahradu minulosti vaší,
ni, kdo bdí nad bdělostí vaší, zdviha-
jíce vysoko
a Václavovu i drátěnou košili jeho.

tu, jsou tu zcela blízko s vámi,
ové budoucí té chvíle,
natá a svazší, sladká zvěř
řemenem oblohy procitne a najde obraz
dách, jež střeží, pod kořáním olší. její

ne k nebi strašný jáset procitnutí svého
o váží moře v jejich pramenech, tak ovo-
ce národů zvaží
leka, zdaleka vyvede dílo věrnosti své.
neny vod budou prameny vína,
ozlije se po zemích, sám Václav je ští-
píl a lisoval a v bojích stácel.

chy, za pokřiku smeček spící už jen lehce
za jitra před procitnutím.

Václav Renč byl odsouzen komunistickou
tící roku 1951 na dvacetpět let těžkého
áře. Naposledy působil v Brně jako dra-
urg Mahenovy činohry Státního divadla.

Ⓒ Ⓒ Ⓒ

Dr. Pavel Š. V L A Š í M :

MALÁ BILANCE

/ Máme v exilu samostatné kulturní instituce ?/

Prvních pět let exilu jsme propolitikařili. A pak si několik jedinců začalo jasně uvědomovat, že v kulturně-ideové oblasti splníme svůj úkol dříve. Tento krok, toto uvědomění - vyvolalo neklid a daleko větší aktivitu na sekretariátě u Prašné brány, kde mají zvláštní oddělení pro exil. Jan Matěs v zářijové Tribuně napsal: "Vcelku lze říci, že v desátém roce komunistické vlády v Československu je exil předmětem větší pozornosti ideologů i agitátorů KSČ, než byl v prvním, třetím, pátém..." Tento soud, domnívám se, je správný.

Jaký je současný stav kulturních institucí v exilu ? Máme vůbec nějaké a jakoujim věnujeme pomoc a podporu ?

Domnívám se, že máme tři instituce, které vydaly řadu knih, mají své kulturní orgány - případně spravují exilovou školskou síť. Musíme si ovšem u tohoto zjištění uvědomit exilové měřítko! Jinak bychom si něco nalhávali.

& & &

Nejstarší dobře organizovanou institucí je KŘESŤANSKÁ AKADEMIE V ŘÍMĚ. Římský pracovní kolektiv má své spolupracovníky - mnohdy misionáře - doslova téměř po celé zeměkouli.

Křesťanská akademie má dvě knižní edice: edici STUDIUM a edici VIGILIE / redigována pracovním kolektivem za vedení Prof. Dr. Pavla ŽELIVANA. / Vydává kulturní revue NOVÝ ŽIVOT a nyní začala

pravděpodobně čtvrtletně vydávat sborníky STUDIUM, které mají v české řeči přinášet vědecké práce československých exulantů. Z knižních publikací je nejvýznamější překlad Dr. O. Petru Apoštoláře a Nového zákona; v edici Studium vyšla mezi jiným kniha Jana Čepa „Za lidský svět“, v edici Vigilie Čepovy „Květinové dny“, „Dva eseje z počítačů“ od Petra Lona, „Kniha samoty“ Věry Stárkové a další. Tajemníkem Křesťanské akademie je Msgre. Dr. František PLANNER.

Značného ohlasu i v zahraničních kruzích dosáhla ČESKÁ KULTURNÍ RADA V ZAHRANIČÍ, která vydává nejvýznamější exilovou edici - totiž SKLIZEN SVOBODNÉ TVORBY. Tato edice, která dosud vydala 33 svazků, vykonala velmi mnoho pro zintenzivnění kulturního a uměleckého života v exilu.

Vedle řady závažných a umělecky výrazných publikací /Zdeněk Němeček, František Listopaď, Vladimír Štědrý, Bedřich Svatoš, Prof. Otakar Odložilík, Petr Den, Milada Součková, Robert Vlach, Pavel Javor a další/ vyšlo ovšem i několik povrchnějších amatérských publikací /Bernard, Alfa a další/.

Orgánem Kulturní rady byla původně hamburská kulturní revue SKLIZEN / která již vychází za redigování Ant. Vlacha šestý rok / - nyní funkci Sklizně má převzít čtvrtletník „SBORNÍKY SKLIZNÉ SVOBODNÉ TVORBY“.

/Nemám po ruce bližší materiál o rozporu mezi hamburskou Sklizní a Českou kulturní radou v zahraničí./

Předsedou Kulturní rady je Prof. Dr. J. STRAKA a tajemníkem a editorem SKLIZNÉ SVOBODNÉ TVORBY je Dr. Robert VLACH. Původně měla Kulturní rada své sídlo ve Švédsku, přesídlením Dr. R. Vlacha na Bennet College se stane centrem Kulturní rady asi Amerika.

Zvláštní postavení má KULTURNÍ REFERÁT ČESKO-SLOVENSKÉHO UPRCHLICKÉHO VÝBORU V NĚMECKU. Vedle bohaté ediční činnosti /dvě řady edicí/, pečuje také o síť Československé dálkové školy v exilu. Vedle novin a kulturní revue, vydává také - pokud vím - zatím jediný časopis pro mládež, SKAUTA EXULANTA.

Jako vtipnou charakteristiku činnosti této kulturní sekce považuji poznámku v referátu o Penízi exulantově v Československých novinách č. 1 / leden 1957 /:

"... naši uprchlíci v Německu jsou kulturně činní... Předhánějí tudíž o několik délek největší a hospodářsky nejsilnější emigrantskou skupinu ve Spojených státech. Kde tu máme v sídle Rady Svobodného Československa - nějaký kulturní referát a kde máme takovou edici?"

V edici KAMENNÝ ERB vyšla první česká exilová antologie krásné prozy Kratochvilův "Peníz exulantův", Čepův triptych "Cikáni", "Pohádky" Hany Šklíbové, bibliofilské vydání Čapkova eseje "Proč nejsem komunistou?", Hájkův esej "Problém revoluce a kolaborace" a další. Edice LUCERNÍČKA, která byla rovněž přiřazena nyní ke Kulturnímu referátu, se specializuje na vydávání drobných původních děl exilových autorů - vydáním Kovtunových Blahoslavených upozornila na básníka, který stojí v čele exilové poezie.

Nás několik, kteří jsme v Rakousku, spolupracujeme jak ve školství - tak v umělecké oblasti - s mnichovským Kulturním referátem, poněvadž rakouské - především pak vídeňské kulturní spolky - mají vysloveně starousedlický charakter. V čele Kulturního referátu Čs. uprchlického výboru v Německu je Dr. Antonín KRATOCHVIL.

Jedna skutečnost je všem těmto třem exilovým organizacím společná - finanční krise. Některé původně tištěné edice se musely uchýlit k cyklostylu. A společným nedostatkem všech těchto tří našich kulturních institucí v exilu je neschopnost vytvořit samostatné ideové umělecké skupiny.

& & &

OKNA

NAŠE NOVÉ PUBLIKACE. Obě edice Kulturního referátu Československého uprchlického výboru vydaly k letošním vánocům nové publikace. Jako VI. svazek edice „Kamenný erb“ vyšel v anglickém jazyce esej Prof. Dr. Felixe Mikuly „THE POWER OF IDEAS“ /DM 3,-/ a v edici Lucernička nová knížečka J. K. Babyho pro děti „BAJKY A POVÍDKY Z PŘÍRODY“ /DM 3,-/. Objednávky vyřizuje administrace našeho listu.

X

V PROSINCOVÉM ČÍSLE NOVÉHO ŽIVOTA jsme se k našemu překvapení dočetli, že prý jsme v Arše srovnávali Miroslava Zlámala s Jaroslavem Durychem. Toto tvrzení musíme ovšem uvést na správnou míru - nesrovnávali jsme Zlámala s Durychem /to je paradox/, ale napsali jsme, že v některých verších sbírky „KEBY SE JARO NEVRÁTIL“ „je Zlámala básnický spřízněn s Panenkami J. Durycha /verše/. Někde si ovšem autor kazí básnické obrazy určitou toporností a někde je i na kordy s rytmem“.

X

V ŘÍJNOVÉM /6./ČÍSLE ARCHY u příležitosti pětí oslavy Dne neznámého politického vězně /7.listopad/ jsme přinesli druhou část sbírky veršů vězňů komunistických koncentračních táborů v Jáchymově "Přádénko z drátů". Na dotazy našich čtenářů odpovídáme, že knižní vydání sbírky zatím v edičním programu nemáme, ale že jsme ochotní ve zvláštních mapách zaslat zájemcům čísla Hlasu exilu a Archy, ve kterých je sbírka "Přádénko z drátů" otištěna.

X

KONCEM LISTOPADU a začátkem prosince se konal v Mnichově kongres PEN Clubu - sekce exilových spisovatelů. Na zasedání byly vypracovány směrnice pro březnový sjezd ve Frankfurtu, na kterém má být vytvořena samostatná pobočka sekce exilových spisovatelů v Německé spolkové republice. Na zasedání bylo také konkrétně vydáváno dalších sborníků. Našimi řádnými členy exilové sekce PEN Clubu v Německu jsou prosaik Vladimír Štědrý a Dr. Antonín Kratochvíl.

X

NOSITEL STALINOVY CENY za literaturu sovětský spisovatel Čeišvili požádal v západním Berlíně o politický asyl a je nyní ve Frankfurtu nad Mohanem.

& & &

Knihkupectví INTERPRESS Ltd., které má na skladě veškerou exilovou literaturu, bohatý antikvariát knih z první republiky i současné knižní novinky, vyřizuje objednávky do všech světadílů. Adresa: INTERPRESS Ltd., 12, Montagu Str., LONDON W 1, ENGLAND. - Napiště si o nové seznamy !

Josef B E N Á Č E K :

SEDMÁ ELEGIE JIŘÍHO ORTENA.

Píši Vám, Karino, a nevím, zda jste živa,
zda nejste nyní tam, kde se už netoužívá,
zda zatím neskončil Váš nebezpečný věk.
Jste mrtva? Poproste tedy svůj náhrobek,
aby se nadlehčil. Poproste růže, paní,
aby se zavřely. Poproste rozpadání,
aby Vám přečetlo list o mém rozpadu.
Smrt mlčí před verší. A já v nich před Vás jdu
tak mlád, tak krutě mlád a ponejprv zralý,
že ve své mladosti podobám se již králi
zašlého království. Vy jste přec věděla,
co křídel chybí nám k rozletu anděla,
jak krví smějeme se a jak krví pláčem.
Nalezl jsem svůj pád. A chci Vám říci, na čem.

Jedenkrát na nebi / to píši o Bohu /
tála se průzračnost o rudou oblohu
a krvácela pak a šla a zapadala.
Snad to byl jenom sen, ve kterém člověk spatří
sám sebe ve vodě, pod koly v rybníce,
snad to byl jenom sen, zrcadlo měsíce,
neměl se mi však zdát, když jsem se neprobudil,
neměl mne zanechat v plameni, který studil!
Pád Boha! Jaký pád! Potom je chlapec sám,
bez blahé mocnosti, jež umí překážkám
snižovat výšimy, jež umí blížít dálku
a peklo zavírá na vůni, na fialku,
potom je chlapec sám a prositá a jde
za skutečností zel. Myslí, že nenajde.

Čas neléčí, když nechce. Čas je šarlatán.
Jedenkrát na země, milostné se všech stran,
pád zdál se nepadat: to píši o Narcisse.
Všechno se vznášelo. Byla to mluva ta,
co nikdy nemůže být větrem odváta,

byla to ona řeč, ta drahá mateřština
rtů, rukou, očí, těl a milenčina klína,
v níž k loži sklání se nádherné bezpečí,
byla to ona řeč, jež mluví bez řeči.

Co chtěla Narciska, když stála před zrcadly
a věci kolem ní dotčeny rychle ochladly?
Jak Narcis, její stím, nic nic už nechtěla,
než sebe uvidět, bez duše, bez těla,
v zrcadle průhledném; shledávala jen slova
o kráse tvrdosti, tvrdčí než démantová,
toužila zvědět o sobě v cizích snech.
Nebyla pramenem. Tomula v pramenech.

Ach, odkud vyvěrá to, čím tu odtékáme?
Čí noci probdělé se položily na mé
a rozšířily se, že místo nestačí?
Nalezl jsem svůj pád. A na čem? Na pláči!
Padaly slzy mé, padaly do močálů,
padaly na živé království béd a žalu,
padaly nestoudně, Karino, piši Vám,
poproste náhrobek, jejž deštěm omývám,
připadám si jak déšť, jenž prší na Váš hrob,
připadám si jak pláč, bez času, bez podob,
piši Vám, Karino, a nevím, zda jste živa,
zda nejste nyní tam, kde už se netoužívá,
zda zatím neskončil Váš nebezpečný věk.

Tak mlád, tak krutě mlád a zralý ponejprve
směji se do krve a pláči kapky krve
a Bohem opuštěn a Boha opustiv
piši Vám, Karino, a nevím, zda jsem živ.

Milý příteli,

posílám Ti elegii Jiřího Ortena. Opsal jsem
si ji už před lety: když jsem ji však před
nedávnem znovu četl, působila na mne tak svě-
že, jako bych ji četl po prvé. Jako by
" po dlouhých zapomenutích ", jak říká Vir-
gil, její barva nevybledla a její melodie
nezevšedněla. Jedno ze znamení, že je to poc-

ctivá báseň. Ano je to dobrá báseň. Poznáš to na tom, že vychází z mlčení a ústí v mlčení. Každé dobré slovo je takové. Vyrůstá z ticha a do ticha vzrůstá. To proto, že mlčení a ticho není jen něco záporného - nemluvit, nic neříkat - nýbrž něco velmi kladného, myslím ovšem právě mlčení. Je zrání: je utajená, dosud nezdělená plnost: je úžast před něčím, co je vyšší než člověk. Dobré slovo vyrůstá z ticha jako zrno ze země. A do mlčení chce být přijato. Posláním slova není, aby bylo jen tak vykřiknuto, obnaženo, vydáno všanc, bez cíle, nýbrž aby bylo přijato citlivou duší a aby ji oplodnilo v tichu svou přítomností.

Elegie Jiřího Ortena zrála dlouho v tichu a v bolesti a obrací se do dvojnásobného ticha: tam kde je Karína, / kde už se netoužívá / máše touhy jsou jako hlučící hlasy / a do ticha tvého a mého. Proto dal, myslím, Jiří Orten básni formu dopisu.

Nechci Tě zdržovat estetickými úvahami; nemůžeme si tento luxus dnes dovolit. Není už možný jen jakýsi estetický pohled, který se díval na umění nezávazně nebo jako na předmět učení. Umění vzniká hluboko do dějinného bytí. Nechci Tě tedy zdržovat estetickými úvahami: ostatně by ani jádro neodhalily. Chci proniknout ke zkušenosti, z níž tato báseň vznikla. Chci rozložit to, co je stěsnáno v okamžiku inspirace, co je zkoncentrováno v prisma- tu básnického vidění. Chci s Tebou projít nazpět cestu Jiřího Ortena. Kolik nových věcí, nebo aspoň kolik nových perspektiv vidíme, když se vracíme po cestě opačným směrem! Nemluvíme o tom, že poznáváme dokonale, až když známe začátek a konec.

Maurice Blondel, opakuje slova dlouhověké zkušenosti, napsal, že úkol filosofa je divit se tomu, čemu se ostatní neprávem už nediví. Není to jen výlučné právo filosofa; je to také prv-

ní zákon poesie. Nevzpomínáš si, jak popisuje Albert Vyskočil básníka? "Básník, to je v podstatě takový Platonův dítě-muž. Dívá se do světa neucpán nánosem dnů a nezanesen prachem zvyku. Dosud svět stojí před ním nahý, nádherný, nadpřirozený a skutečný, nepojatelný do skořepiny slov a nauk". První a pravé setkání se skutečností vyvolává údiv. A údiv objevitele se přenáší i na čtenáře. Muže, na dně zkušenosti Jiřího Ortena stojí cosi podivného, paradoxního, nač dnes málokdo myslí... Většina lidí se shoduje na tom, že není chvályhodné zradit přítele, utéci od povinnosti, opustit svěcené místo: že to všechno je nečestné. Ale málokdo považuje za zbabělé, nebo nečestné opustit Boha, zřít se Ho. Žádná bouře veřejného svědomí. Žádný pocit viny. Proč? Zvykli jsme se dívat na náš poměr k Bohu jako na něco, co nepatří do sféry povinnosti. Jako na setkání s neznámým cestujícím ve vlaku. Jako na delší nebo kratší epizodu, která snad zanechá příjemnou vzpomínku, nebo také ne, což ostatně není rozhodující. Bůh je "blahá" mocnost dětských dnů, věků pohádek a fantasmie. Jak přichází drsná skutečnost, kde už není místa pro pohádky a blahou mocnost, "jež umí překážkám snižovat výšiny". Opřel se sám o sebe a rvl se.

Ale, je-li možno opustit Boha tak snadno jako opouštíme neznámého spolucestujícího, proč se majednou otevírá cesta "za skutečností zel"? Proč si připadat jak "král zašlého království"? "Proč pád"? A proč se stín pádu klade na to, co následuje? Podivný pád. Proč tyto extrémy?

Chceme-li však být přesni, musíme říci: zkušenost Jiřího Ortena se nepohybuje v oblasti určené pojmy "vina", "zrada". Ale naopak, zkušenost Jiřího Ortena se nedá nazvat jen prostě "melancholie", "smutek". Kdyby říkal prostě "zradil jsem", měl bys z básně dojem "mea culpa". Kdyby říkal pouze "jsem smuten",

promíkal by Tě jen některý odstín melancho-
lie. Zkušenost Jiřího Ortena leží někde mezi
těmito dvěma oblastmi. Rozuměj, nechci stano-
vit mravní hodnotu této zkušenosti, chci ur-
čit onen prostor v duši, kde Jiří Orten pád
Boha prožívá. Duše lidská je setkána z velmi
jemného pletiva a naše slova jsou většinou
příliš hrubé nástroje. Užíváme-li topografic-
kých pojmů "oblast" a "prostor", musíme je
zbavit veškeré hmotnosti. V krajině leží pole
a lesy jednoduše vedle sebe: v životě duše
se všechna prolíná. Proto někteří říkali, že
duše je souzvuk. Jedna vrstva rozezvučí vše-
chny ostatní. Spokojme se tedy s tímto určením.
Zkušenost, z níž elegie vznikla, leží mezi obla-
stí viny a melancholie. Obě tyto oblasti však
resonují.

A nyní sledujme cestu. "Potom je chlapec
sám a procítá a jde za skutečností zel. Myslí,
že nenajde". Začíná samota a hledání. Co hle-
dá Jiří Orten, když procítá a jde za skutečno-
stí zel? Nic jiného, než to, co opustil. Abso-
lutní jistotu. Podivný zákon našeho života.
Opustíš-li jednu jistotu, musíš ji opustit jen
proto, abys hledal jinou. Toto hledání není jen
intelektuální zvědavost, nýbrž otázka po posled-
ním smyslu existence. Ne jako vědecké problémy,
jejichž studiu se můžeš vášnivě oddávat, jimž
můžeš i "zasvětit život", ale které Ti konec
konců poslední otázku přece nezodpoví. Kdybys
znal všechny vědy tohoto světa, zůstávala by
pořád nezodpověděna otázka: jaký smysl má toto
všechno? Hledání je zakořeněno v každé vrstvě
našeho bytí: instinkt hledá sebezáchovu, ego-
ismus sebeuplatnění, rozum je hnán vrozenou
zvědavostí, a celá fragmentárnost života hledá
jistotu, záchranu existence, spásu existence.
Není pochyby, že cesta Jiřího Ortena je hledá-
ním této poslední bezpečnosti. Opustil podstat-
né nekonečno a obrací se k zlému nekonečnu.

Pascal napsal pronikavé stránky o tom, jak nepřítomnost Boha vyhloubila v člověku "nekonečnou propast". A on sám je symbolem člověka, který hledá a který nalézá. Po onom památkém 23. listopadu 1654 napsal ve svém Memoriálu: "Certitude, certitude!" Tento jemný znatel lidské duše popsal třemi slovy člověka: "závislost, touha po nezávislosti, potřeba". Jiří Orten hledá. Pád teprve začal.

V jednom okamžiku se zdá, že našel. "Pád zdál se nepadat". Že našel equivalent prvotního bezpečí. To když se setká s Narciskou. /Pohled, jak samo jméno předbíhá zklamání./ Všechny obrazy jsou v této chvíli prosyceny pocitem bezpečí a jistoty. "Byla to mluva ta, jež nikdy nemůže být větrem odváta" - mluva, jedna z nejprchavějších věcí na světě je zde oblečena do obrazu stálosti. A znova "drahá mateřština rtů, rukou, očí, těl..." jak to probouzí pocit domova! A pak jedním slovem "nádherné bezpečí". Avšak jméno samo - Narciska - varuje. /Jak víš, Narcis je postava řecké mytologie. Bylo mu prorokováno, že bude žít, dokud nespátří sám sebe. Byl velmi krásný. Jednou spatřil svou tvář v prameni, zamiloval se do své krásy a zemřel/. Právě v okamžiku nádherného bezpečí Jiří Orten poznává, že hledání není ukončeno, ba, že je obtíženo samotou jako je dálka stupňována výškou oblohy. Poznává, že je sám.

Jak popsat a zvážit tuto osamělost? Hledání chybí jistota. Co chybí samotě? Přítomnost. Ne přítomnost "něčeho", nýbrž přítomnost "někoho". Samota je situace, v níž chybí "někdo" kdy nemůžeme říci "Ty". Tento "někdo" ovšem není kdokoliv. Nemůže překlenout Tvou samotu každý člověk, kterého potkáš potkáváš na ulicích velkoměsta tisíce lidí a přece se cítíš mezi nimi osamělejší než ve svém pokoji. Nestačímjen vnější přítomnost. Jen něco, aby se ote-

vřelo nitro. Musí být vytvořen vnitřní prostor pro toto setkání v Tobě i v tom druhém. Kde je to možno? Je to možno jen v prostoru ducha. Jen duše je schopna takového vznešeného pohostinství, ne hmota a tedy ne tělo. Hmota má jen rozlehlost prostorovou, omezenou, neprostupnou. Na kus papíru můžeš napsat jen omezený počet slov a nic víc. Naplníš sklenici vodou a už tam není místa pro jiný předmět. Duše má jinou rozlehlost, vyššího řádu. Každá nová pravda ji uschopňuje přijat další; každá nová krása rozšiřuje její horizont. Její kapacita hraničí s nekonečnem. Je také dokonale prostupná. Hmota je hluchá: přijímá, ale není schopna odpovědi. Absorbuje. Je zkamenělý egoismus. Jen v hloubi duše může být vytvořen prostor pro živé setkání: jen z hloubi duše může přijít ono osvobuzující oslovení a odpověď: Ty.

Jiří Orten narazil při setkání s Narciskou na svou osamělost, protože se setkal jen s jejím tělem a tělo je neprostupné, hluché. Přijímá, ale neodpovídá. Absorbuje, nevyzařuje. Není pramenem. A tak "věci kolem Narcisky, dotčeny rychle chladly". Chtěla nahradit pravou přítomnost falešnou přítomností těla. Či co vlastně chtěla? "Nic, nic už nechtěla - než sebe uvidět". Proto také toto setkání nebyla láska. Láska je setkání dvou duší. V pravé lásce nastává vzájemné dávání a přijímání. Narciska nebyla schopna dávat: "nebyla pramenem".

Co znamená taková přítomnost, o níž jsem právě mluvil, pochopíš snad lépe, když se zamyslíš nad setkáním apoštola Petra s Kristem. Od prvního až k tomu rozhodujícímu, když Kristus položil tvrdou otázku: "Chcete i vy odejít?" A Petr odpověděl: "Ke komu bychom šli? Ty máš slova věčného života". V této chvíli se otevřelo Kristovo nitro a přijalo celou

Petrovu bytost a Petr našel ono osvobozující "Ty". Kristus se pro něho stal pramenem. Takové setkání je novým počátkem a apoštol Pavel našel pro ně nový, neslýchaný výraz: "V Kristu Ježíši". Ne "u Krista", nýbrž v něm. Zde však už jsme ve vyšší sféře, než je sféra duše a těla.

Pokračujme však v započaté cestě. Nejprve hledání, pak samota. Jsme na konci? Ještě ne. Zbývá ještě otázka: "Ach odkud vyvěrá, to, čím tu odtékáme?" Máš pocit, že všechno uniká jako voda mezi prsty. A pak ty probdělé noci bez odpovědi: snad je znáš: ležíš, nemůžeš spát a nasloucháš do prázdna. Prázdno. Tady cesta končí, jsme na posledním stupni. A zase: jak změřit toto prázdno? Hledání chybí jistota. Samotě chybí přítomnost. Co chybí prázdnotě? Plnost. A znova: Tak jako samotu nepřeklene jakákoliv přítomnost, nýbrž jen ta, která spojuje duše, tak prázdnotu života nemůže vyplnit jakákoliv činnost. Gabriel Marcel o tom mluví, když popisuje "zkušenost plnosti" a "zkušenost prázdna". Tvůj život může být přeplněn prací, že máš sotva času k oddechu a přece se Ti zdá prázdny. Je totiž vyplněn jen materiálně něčím nesourodivým jako pokoj, v němž je složen bez ladu a skladu nábytek. Ale tvé "Já", Tvá vlastní tvář, je nepřítomno. Pozoruje, jak den za dnem uplývá, s úzkostí hledá sebe sama a nenalézá. A snad jsi se setkal s někým, jehož život se zdál na venek prázdny, chudý, měl jsi však mocný dojem, že to, co dělá a mluví, vychází z jakéhosi tajemného středu: že jeho slova a činy nejsou jen beztvárná řada, nýbrž že je vede zákon a řád.

Být sám sebou! Nebýt jen nahodilým svazkem myšlenek, přání, slov a gest! Být sebou samým, proniknout k tajemství vlastní identity! Jak je to těžké! Kámen je tím, čím je, bez namáhání, a tím je vyčerpán celý jeho smysl. Ale

kdo zná tajemství naší identity? Zná-li ji dokonce, odkud tento pocit beztvárnosti, odkud ono falešné "Já"? "Připadám si jak pláč, bez času, bez podob", říká Jiří Orten! Ztratil jsem tajemství své tváře a víc, daleko víc: "nevím, zda jsem živ". Jak odevšad čiší prázdnota! Jsme na posledním stupni: "nalezl jsem svůj pád".

Cesta, kterou jsme ušli, není složená z etap, které následují jedna za druhou jako kilometry: nejprve hledání, pak samota, pak prázdno. Dá se spíše přirovnat k prolínajícím kruhům: v prvním je ztracen styk s dobrým nekonečnem, v druhém zavřen přístup k lidské bytosti, v třetím ztracen klíč vlastní identity. Jeden pád podmiňuje a prohlubuje druhý. Každý je obsažen v obou ostatních. Dívám-li se nyní nazpět a chci-li obsáhnout a shrnout tuto úvahu, zdá se mi, že mi zkušenost Jiřího Ortena připadá jako převrácená zkušenost apoštola Petra: opustil jsem všechno, abych získal Krista /Boha/. Zde: opustil jsem Boha, abych získal všechno. Tam stojí na konci podstatná identita božího Bytí: "Ego sum qui sum", "Já jsem ten, který jest". Zde prázdno. "Nescio, quis sum", "Nevím, kdo jsem". Ale ve všech těchto ztrátách našel Jiří Orten přece něco cenného: našel jsem svůj pád.

Snad jsi pochopil, milý příteli, že básnická zkušenost této elegie není jen osobním dramatem. V tom je právě cena poctivě básně, že v prismatu osobní zkušenosti dovede zachytit nadosobní hodnotu a tak postavit most k ostatním smrtelníkům a umožnit ono oplodňující mlčení, o čemž jsem mluvil na začátku. "L'art, mes enfants, c'est d'être absolument soi-même", napsal Verlaine. Tato upřímnost, tato neopakovatelnost je však zárukou, že můžeme v básníkovi najít sami sebe.

Falešná mince této upřímnosti je originalita: chce-li umělec být originálním, uzavírá se sám v sobě. Originalita je egoistická, upřímnost je sdílná a štědrá. Elegie Jiřího Ortena je upřímná. Je proto obtěžkána zkušeností širší.

Jiří Orten pojmenoval tuto zkušenost "pád". Snad si vzpomeneš na něco obdobného. Snad si vzpomeneš na Rilke-ho báseň "Podzim", která je celá vystavena na motivu pádu: "Padá listí ..." začíná až k verši: "My všichni padáme". Snad si též vzpomínáš na slova Nietzscheho: "Nepadáme neustále? Dozadu, na stranu, dopředu, na všechny strany? Existuje ještě nahoře a dole?" Nepřekvapuje tedy, že pád končí pláčem. "Nalezl jsem svůj pád. A na čem? Na pláči". Pascal napsal v Memoriálu, když našel živého Boha: "Radost - Radost. Radost vzlyky radosti". Jiří Orten končí: "Smějí se do krve a pláče kapky krve". Jsme na opačném pólu, na dně propasti. Avšak dno propasti, říká Arnošt Helle, má tu výhodu, že nutí vystoupit. Dává duši novou sílu koncentrovat se, činí ji pozornou. A absolutní pozornost poznamenává Simone Weil, je modlitba. Cesta tedy není ukončena. Je třeba obrátit se a vystoupit. Abyssus abyssum invocat.

Končím slovem Kierkegaardovým: "Potřebovat Boha je nejvyšší dokonalost člověka".

S přáním všeho dobrého

J.B.

& & &

VŠEM ČTENÁŘŮM ARCHY !

Spokojené svátky vánoční a šťastný
nový rok 1959 přeje

REDAKCE.

ZRCADLO DOMOVA**KAREL JASPERS A CENA
MÍRU**

„Profesor Karl Jaspers, jehož filosofie je v pokrokových kruzích nazývána „svobodnou“, nezávislou „dvorní filosofii Adenauerovou“, nedávno obdržel mírovou cenu západoněmeckého nakladatelství. /Tuto cenu, nikoliv bezvýznamnou, obdrželi v minulých letech tak zasloužilí kulturní činitelé jako profesor Albert Schweitzer a Hermann Hesse. / Oficiálně se zdůrazňuje nepolitičnost Jaspersových názorů, ale i jeho projev při slavnostním odevzdání ceny ukázal, že je nepolitičnosti velmi vzdálen. Podporoval Adenauerovu hesi „nejdříve svobodu, pak mír“ a bezvýhradně podporoval „neotřesitelnou“ zahraniční politiku Spolkové republiky. List Neues Deutschland v komentáři věnovanému novému „mírovému laureátu“ připomíná Jaspersovo dílo „Atomová bomba

a budoucnost lidí, v níž slavnou götting-skou výzvu německých vědců proti atomovému vyzbrojení odmítá jako zcela „omezenou“ a „bez vztahu ke světu“.

/LITERÁRNÍ NOVINY č.43,
25.října 1958-str.8./

x

ATOMOVÉ EVANGELIUM

„Říkám: Čihožť hadra. Představte si, že se doktor Stovel obrátil zase na víru. Dočetl jsem se to nedávno, nahlížeje sousedovi přes rameno:

„Moderní vědec o síle modlitby!“ I jinak to bylo lákavé. Bylo to psáno na průklepovém a už dost ohmataném papíře. To bude počteníčko, myslím si... a tak jsem se dozvěděl, že doktor Stovel, přední americký vědec, v souvislosti s úžasnými objevy na atomovém poli se odvrátil od svého bezbožectví a zase se

modlí. Podle něho - člověk by bez vyšší moci takových objevů nedosáhl. Člověčí mozek - prohlašuje doktor Stovel - je v podstatě radiostanicí, která vysílá i přijímá a je-li tomu tak, kde je pak záruka, ha, že někdo vyšší neposlouchá to, co naše palice vysílá? A naopak, kdo vyvrátí, že ten Někdo nevysílá opět instrukce, podle nichž se nemůžeme zmýlit při typování Sportky?

Napnut čekám až soused obrátí list. Snad tam bude i zmínka o poruše přijímačky amerického matematika Donalda Flanderse, který vypočítal konstrukci atomové pumy a letos v létě pak spáchal sebevraždu! Nemohl snést odpovědnost, že přispěl k zabítí statisíců lidí v Japonsku. Vyšší moc přece nemůže člověka dohnat k něčemu, co sama zakazuje a proto by její relace v tomto případě byla zajímavá. Ale nic takového tam nebylo a vlastně ani nemohlo být, šloť v tom lejstru "Moderní vědec

o síle modlitby" o jakési poselství finskému křesťanskému bratrstvu z roku 1956, tedy starší "dokument", což bylo pod podpisem napsáno jako uvedení pramene. Věru, světoběžnické pojednání o obrácení moderního vědce.

Soused dočetl /vypočítal/ zřejmě mé příživnictví/ a zahloubal se do knížky v koženém obalu, kde na stránce jsem jen letmo zahlédl titul: "Zjevení Svatého Jana"...

Zdá se, že ani tomuto "čtetci" řádně nefungovala jeho radiostranice, neboť málem přejel svou zastávku."

/ Z komentáře ostravského deníku KV KSČ
NOVÁ SVOBODA - 24.
srpna 1958 - str.3/

x

DIVADLO DO SLUŽEB SOCIÁLISTICKÉHO

"V poslední době se v dramaturgii některých našich divadel začalo

objevovat heslo, vyjádřit na divadle životní pocit dnešního člověka. Je to jistě ve své podstatě záměr správný. Avšak často těm, kdož jej chtějí uskutečnit, nevychází. Výsledkem těchto pokusů jsou inscenace děl plných pesimismu, beznaděje, bezvýchodnosti, životního ztroskotání, pocitu křivdy a ponížení. Hlavní jednající osobou těchto děl není skutečný dnešní člověk, ale člověk včerejška, v podstatě maloměsták!

/ Výňatek z referátu J. Griessla, tajemníka KV KSČ na schůzi KV KSČ dne 8. září 1958, který uveřejnil list pražského KV KSČ SVOBODA, 16. září 1958 - str. 3 /

x

KULTURNÍ PROBLÉMY PRAHY

Pražská divadla - kromě Národního divadla a Divadla čs. armády - jsou umístěna v nevyhovujících prostorách a

jejich technické vybavení neodpovídá dnešním požadavkům. Jistě je nutno zamyslet se nad tím, že poslední divadelní budova v Praze byla postavena před 51 lety. Všechna ostatní divadla, která v Praze poté vznikala, byla umístěna v adaptovaných budovách nebo provizorních místnostech. Tato situace nebude ani zcela vyřešena stavbou nové divadelní budovy v Praze XVI. a přestavbou bývalé Plodinové bursy pro divadelní účely...

K dokreslení situace pražských divadel je třeba upozornit na neuspokojivý stav dílen-ských prostorů a divadelních výrobních středisek. Pražským divadlům jsou přidělovány k výrobním účelům nevyhovující místnosti. V divadlech neexistují dílny na opravy nábytku a speciální výroby, které by mohly realizovat novou technologii podle výzkumu Scénografické laboratoře."

/ LIDOVÁ DEMOKRACIE,

27. listopadu 1958,
str. 1 /

x

PŘEKVAPENÍ PŘI ZÁVRATĚ

„Účastníci promítání se scházeli u orloje a po skupinách se troušili do „kina“. Jen „slí zákazníci“ chodili rovnou. Vítal je

MUŽ V POPŘEDÍ

celého případu, Vlastimil Mynařík z Vinohrad. Staří - 28 let, jinak bez pracovního poměru, ale častý host nočních podniků. Vyměňoval v nich - zvláště v Alhambře - americké časopisy za „panáky“. On sám sebe pokládá za „hudebního teoretika“. Snad k tomu měl také doma bednu časopisů americké armády Hvězdy a pruhy v evropském vydání a navíc - snad pro duševní posilu? - i Mein Kampf. Tak to byl tedy pořadatel, který zval své známé a známé svých známých na „svá“ filmová představení. Ukazoval jim - a vstupné bylo podstatně vyšší než u pokladen našich kin -

detektivky, kovbojky, filmové výstřelky jako třeba film Výkřik hrůzy. Jinými slovy: pašoval na plátno „americkou literaturu“ a západní způsob života. Nyní čeká na trestní oznámení. A měl by rychle začít dělat něco pořádného.

MUŽ V POZADÍ

je pan Artur Hoffman, tiskový atašé velvyslanectví Spojených států, specialista informační služby USA. Přijel do Prahy na jaře loňského roku. Brzy začal rozvíjet své schopnosti - seznamoval se s lidmi z uměleckého prostředí. Chodili ho navštěvovat, odnášeli si různé revue a bulletiny... Stopy pana Hoffmana vedou až na Slovensko; školní děti v Prešově odevzdaly materiál, který jim rozdával... Nejužším spolupracovníkem pana Hoffmana byl právě Vlastimil Mynařík. Zvláště od loňské zimy, kdy pan Hoffman začal půjčovat filmy k podlounnému promítání...

Je to neuvěřitelné, ale je to tak. „Představení“

- odpolední i večerní
- se konala v závodním klubu n.p. Laboratorní potřeby v Praze I., Michalská ulice č. 19."

/ VEČERNÍ PRAHA, 25.
listopadu 1958 -
str. 1 a 2 /

x

DIVADELNE PREDSTAVENIA NAMIESTO OMŠE

"Školský odbor rady ONV v Michalovciach pomáha školám v ateistickej výchove žiakov...Každú nedeľu predpoľudním budú sa hrať divadelné predstavenia, na ktoré

zorganizujú spoločné zájazdy riaditeľstva škôl v okrese."

/ PRAVDA, 2. prosince
1958 - str. 7 /

x

OSVĚTOVÁ ZAŘÍZENÍ

"Budovali jsme jich mnoho,
až nám to svět závidí,
v některých však leží drahé
vybavení - bez lidí."

/ Josef Wimmer v RUDEM
PRÁVU, 7. prosince
1958 - str. 4 /

x

& & &

AUTOŘI OSMÉHO SVAZKU ARCHY:

Josef BENÁČEK / Assisi / - Jaroslav DRESLER
/ Mnichov / - Ivan JELÍNEK / Londýn / - Václav
RENČ / v komunistickém vězení / - Dr. Pavel Š.
VLAŠÍM / Solnohrad /.

& & &

ARCHU řídí Dr. Antonín KRATOCHVIL, odpověd-
ný redaktor Josef NĚMEČEK. Vydavatel ČS.
uprchlický výbor v Německu, Mnichov, Tivoli
strasse 1/2. Toto číslo vyšlo 15. prosince
1958.